

Župna kateheza - kateheza zajednice

Nužnost pastoralno-katehetskih zaokreta

MILAN ŠIMUNOVIĆ*

UDK 268:262.2
253:268
Pregledni članak
Primljeno:11/2009.

* Prof. dr. sc. Milan Šimunović, Teologija u Rijeci, Područni studij Katoličkog bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Tizianova 15, 51000 Rijeka, Hrvatska, milan.simunovic@ri.t-com.hr

Sažetak: Posljednjih godina u Crkvi u Hrvatskoj počinje se sve više uviđati nužnost novoga i sustavnijega promišljanja o procesu odgoja vjere na svim razinama. Dok se vjeronauku u školi posvećuje velika pažnja, dotle izostaje u potrebnoj mjeri nastojanje oko što kvalitetnije vjerske socijalizacije u obitelji a posebice župne kateheze. Premda je dokument HBK »Župna kateheza u obnovi župne zajednice« (2000.) dao nova i po mnogočemu originalna polazišta za župnu katehezu u novim okolnostima, ne može se reći da je naišao na pravi odjek na župnim razinama, niti je o njemu provedena prava rasprava. U međuvremenu se mijenja evangelizacijsko-katehetska paradigma po kojoj se postaje kršćaninom, ne toliko po nasljeđu već po osobnom izboru. Raste svijest da valja poduzeti neke korake kako bi župna zajednica postajala svjesnijom svoje odgovornosti, odnosno da je i subjekt i objekt kateheze, ona koja katehezira (subjekt) i koju treba katehizirati (objekt), čime se konačno želi nadići 'stara praksa' da je kateheza nešto što se tiče uglavnom djece i mladih, a ne u prvom redu odraslih. Dakako, da bi se to moglo dogoditi potrebno je značajnije restrukturiranje župne zajednice, za što dokument HBK donosi konkretne smjernice. To pretpostavlja nužnost temeljitije pastoralno-katehetske prementalizacije, ponajprije na razini predvoditelja odnosno svećenika/župnika i svih odgovornijih za drugačije funkcioniranje procesa: kako postati i ostati kršćanin u suvremenom svijetu? To je tim potrebnije što je na djelu relativizam koji se očituje u sve većem individualizmu i indiferentizmu kao i u nekoj, teško protumačivoj, apatiji a time i u pomanjkanju volje za zalaganjem.

Ključne riječi: odgoj vjere ili kateheza, evangelizacijsko-katehetska paradigma, kateheza-župna zajednica - recipročan odnos, kateheza zajednice, župa: zajednica zajednicâ, komunitarni odnosi, dobna kateheza, posebne

zajednice, živi vjernički krugovi, iskustvo vjere, celebratio catechetica - hrvatski katehetski model, pastoralna prementalizacija.

1. Kateheza ili odgoj vjere župne zajednice u prvome planu

Razumljivo je da se u »Svećeničkoj godini« s raznih strana pokušava osvijetliti identitet svećenika odnosno specifičnost njegove službe u Crkvi. U ovom radu želio bih dati doprinos tim promišljanjima, promatrajući svećenika kroz prizmu njegova osnovnoga zadatka »odgoja vjere«¹, zajedno sa cijelom župnom zajednicom, što je zapravo temeljna zadaća Crkve.²

Budući da je riječ o nužnosti povijesnih zaokreta u poimanju župne zajednice 'za danas i budućnost', a koji traže korjenito 'preslagivanje' što se tiče razmišljanja i djelovanja svećenika, držim uputnim ovu raspravu utemeljiti na izjavama najmjerodavnijih ljudi u Crkvi odnosno na temeljnim njenim dokumentima. Jer govor o potrebi nekih promjena ne može se više smatrati 'umovanjem stručnjaka', kako se često znade komentirati, već vjernosti Duhu Svetomu koji preko nekih 'znakova vremena' poziva na nove iskorake.

Kada je riječ o procjeni svrsishodnosti nekih svećeničkih nastojanja koncilski dokument, koji se odnosi na život i službu prezbitera, naglašava: »Na svećenike kao *odgojitelje u vjeri* spada da se sami ili preko drugih brinu da pojedini vjernici budu u Duhu Svetomu dovedeni do toga da razvijaju vlastiti poziv po Evanđelju, do iskrene i djelotvorne ljubavi i do slobode kojom nas je Krist oslobodio. Mala će korist biti od ceremonija, makar i lijepih ili od udruženja pa bila i cvatuća, *ne bude li sve to služilo odgajanju ljudi da postignu zrelost.*«³ A *Katekizam Katoličke Crkve* kaže: »Budući da nam je Majka, Crkva je i odgojiteljica naše vjere.«⁴ To se, očito, odnosi i na konkretnu župnu zajednicu, u kojoj su svećenici najodgovorniji za 'projekt odgoja vjere'. *Opći direktorij za katehezu* (1997.), nadovezujući se stav KKC-a, kaže: »To su duboki razlozi zbog kojih je kršćanska zajednica u sebi samoj živuća kateheza. Zbog onoga što ona jest, naviješta, slavi, vrši ona ostaje uvijek živo, neizbježno i prvotno mjesto kateheze.«⁵ Jer »katehetska je pedagogija učinkovita u onoj mjeri u kojoj kršćanska zajednica postaje konkretnim i primjerenim

¹ Sintagmu 'odgoj vjere' upotrebljavam da se označe svi oni procesi koji idu prema buđenju, produbljenju i rastu vjere, bilo da se događa u obitelji, u vrtiću, u župnoj zajednici kroz župnu katehezu ili u školi kroz vjeronauk.

² Usp. IVAN PAVAO II., *Catechesi tradendae. Apostolska pobudnica* (16. listopada 1979.), Glas Koncila, br. 24/1979., Zagreb, 1994., br. 15. (=CT).

³ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Presbyterorum ordinis. Dekret o službi i životu svećenika* (7. prosinca 1965.), br. 6, u: *Dokumenti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb.

⁴ *Katekizam Katoličke Crkve* (= KKC) 1994., Hrvatska biskupska konferencija, Glas Koncila, Zagreb, 1994., str. 169.

⁵ KONGREGACIJA ZA KLER, *Opći direktorij za katehezu* (15. kolovoza 1997.); KS-NKU, HBK, Zagreb, 2000., 141. (= ODK).

uporištem za hod vjere pojedinaca. To se događa ako se zajednica predstavlja kao izvor, mjesto i cilj kateheze.«⁶

Ponovna rasprava o iznesenome danas je tim hitniji zadatak što su na djelu sve jači 'protivni vjetrovi', odnosno utjecaji poput relativizma i indiferentizma koji daju naslutiti da prijeti opasnost ne samo da se 'uguši' početni hod vjere, onaj dolazak 'do praga vjere', već i 'osobni susret s Kristom' koji se ostvario nakon dugog puta kršćanske inicijacije i proslavljenih sakramenata. Stoga je potrebno vidjeti što se to mora mijenjati da se dogodi pomak prema shvaćanju je da župna zajednica u isto vrijeme 'subjekt' i 'objekt' kateheze, odnosno ona koja katehizira i koja u isto vrijeme treba biti katehizirana. Nema sumnje da je kateheza ili odgoj vjere kršćanske zajednice danas ipak najvažniji zadatak kako svećenika tako i cijele župne zajednice.

2. Promjena evangelizacijsko-katehetske paradigme

Činjenica je da je sekularistički govor, koji pogoduje indiferentizmu, postao globalni horizont koji sve više otežava ostvarenje evanđeoskog navještaja, pa čak i 'pitanje Boga'. Premda ateizam nije u modi, on je ipak iz javnog života prešao u privatnost i pretočio se u 'filozofiju sumnje' koja se duboko uvukla u dušu suvremenoga čovjeka, u kontekstu globalizacijskog relativiziranja svih vrijednosti.

Na taj je način sekularizam postao svojevrsni skriveni 'antivjeronauk', bilo kao otvoreni ili prikriveni anticrkveni sadržaj u javnom okruženju, bilo kao obezvrjeđivanje vjere kao 'potrošene stvari', a gledanje na svećenika kao na 'potcijenjeno zvanje'. Drugim riječima, na djelu je tzv. negativna evangelizacija odnosno 'antikateheza', opasna ne samo za vjernike nego i za čovjeka kao takvoga uopće, posebice kada se pretvara u potpunu ravnodušnost i neodgovornost u odnosu na sudbinu svijeta i čovjeka.

U tom smislu činjenica je da mnogi pastoralno-katehetski djelatnici, bez obzira na brojna razočaranja što se tiče rezultata njihova rada, još uvijek nisu dovoljno svjesni da su potrebni neki pastoralno-katehetski zaokreti u situaciji kada se pitanje naviještanja odnosno katehiziranja konačno mora suočiti s pojavom da su tradicionalna uporišta prenošenja vjere, poput obitelji, župne zajednice i okoline, toliko oslabila da su sve manje kadra podržavati primarnu religioznu socijalizaciju. U isto vrijeme, događa se prijelaz iz 'kršćanstva mase' prema pluralističkoj i, u tom kontekstu, individualnoj religioznosti koja se sve više distancira od crkvenih oblika religioznog života.

U svakom slučaju, suočavanje s krizom jest i priznanje da se u vrijeme epohalnih promjena mijenja *evangelizacijsko-katehetska paradigma*, odnosno obrazac po kojem se postajalo kršćaninom. Naime, pripadati nekoj instituciji, u našem slučaju Crkvi, nije više stvar tradicije već osobnoga izbora, koji se često 'stavlja u pitanje'

⁶ Isto.

i, stoga taj izbor treba trajno obnavljati. Mnogi misle da su na vidiku sasvim 'novi scenariji' koji na neki način prisiljavaju na ozbiljnu analizu i drugačije djelovanje. Svećenici i katehete, naime, posjeduju veliku kršćansku tradiciju, s tolikim pobožnostima, simbolima i običajima, inače dragocjenima u očima dobrih kršćana. Međutim, mlade generacije pripadaju sasvim novoj i različitoj kulturi. Ne znači da oni ne traže evanđelje ali ipak, čini se, 'daju do znanja' da ne žele 'teret' koji ih pritišće i kulturalne okvire kršćanstva koji više ne postoje.⁷ Oni koji se otvaraju kršćanskoj vjeri traže nešto bitnoga, središnjega, životnoga, ono što mogu izraziti u vlastitom životu i u novoj kulturalnoj stvarnosti.

U svakom slučaju problem Crkve nije samo evangelizacijsko-katehetski već je to dio šire krize religije i kršćanstva u cjelini, posebice što se tiče aktualnoga 'govora vjere'. Stoga, među suvremenim teološko-pastoralnim stručnjacima prevladava mišljenje da krizu kršćanstva valja prije svega smatrati *krizom kulturalnog reda*. U krizi nije toliko samo kršćanstvo, koliko njegovo povijesno ostvarivanje koje je odigralo svoju ulogu i koje valja preoblikovati. Nešto se bitnoga promijenilo. To znači da je važno uočiti ono što je prošlo, što se tiče nekih modela, i misliti o primjerenijim zaokretima za novo vrijeme, duboko obilježeno multikulturalnošću, religioznom pluralizmom i globalizacijom. Od posebne je važnosti voditi računa o fenomenu tzv. slabe misli, o širenju labilnog identiteta i pripadanja, o rascjepkanosti i kolebljivosti na području vrjednota, te o pojavi tzv. dekorativne pa čak i 'divlje religioznosti', nevezane uz instituciju Crkve. Može se reći da je na djelu pojava sve tzv. 'religiozne šizofrenije' na crti: kako biti autentični kršćanin u tom 'novom okruženju'?

Stoga je razumljivo da se u posljednje vrijeme sve otvorenije, i na eminentnim europskim katehetskim skupovima i kongresima, postavlja *pitanje prvog navještaja*.⁸ U svojevrsnoj misijskoj situaciji, u religioznoj ravnodušnosti, sve više se čuju

⁷ Usp. J. GEVAERT, *Annuncio e catechesi in una chiesa missionaria*, u: *Notiziario dell'Ufficio Catechistico Nazionale* 5 (2001.), str. 11.

⁸ Tema kongresa Europske katehetske ekipe u Lisabonu (28. svibnja - 2. lipnja 2008.) bila je: Misijska dimenzija kateheze. Iz Hrvatske su sudjelovali J. Baričević i A. Hobljaj. Vidi opširnije izvješće, osobito što se tiče aktualnosti kongresa u hrvatskoj pastoralno-katehetskoj perspektivi: A. HOBLJAJ, *Misijska dimenzija kateheze*, u: *Katehetski glasnik* 6 (2008.), str. 50.-68.; Drugi značajan skup odnosno Simpozij održan je od 4. do 7. svibnja 2009. Iz Hrvatske su sudjelovali mons. Đuro Hranić, predsjednik Vijeća HBK za katehizaciju, koji je uz eminentne predavače poput W. kard. Kaspera, održao i izlaganje '*Antemurale christianitatis između katoličke tradicije i indiferentizma u suvremenom hrvatskom društvu*', zatim Ivica Pažin, predstojnik NKU-a HBK i Milan Šimunović, u svojstvu člana (eksperta za katehezu) Komisije Vijeća europskih biskupskih konferencija za katehezu, školu i sveučilište. Iz Bosne i Hercegovine bio je Ante Pavlović, također stručni suradnik NKU-a HBK. Zanimljivo je spomenuti da pojedine biskupske konferencije posljednjih godina usmjeruju sve svoje snage upravo u pravcu 'prvog navještaja', što se vidi i iz pojedinih dokumenata. Očito ni Hrvatska neće moći dugo čekati što se tiče temeljitijega premišljanja nove evangelizacije ili prvog navještaja u izrazito novim prilikama. U tom smislu, na razini Vijeća HBK za katehizaciju, raste uvjerenje o potrebi novog evangelizacijsko-katehetskog dokumenta, u obliku smjernica i naglasaka u sadržajima za djelovanje u misionarskoj perspektivi.

glasovi koji govore o nužnosti usredotočivanja na *ponovni navještaj*, ali nov po naglascima u sadržaju, metodi i po žaru. Ovaj navještaj se naziva 'prvim' ukoliko želi *pozvati na vjeru* i dovesti 'do praga' gdje je moguć događaj obraćenja, ne samo kada se radi o nekrštenima već i o krštenima ali distanciranima. Dakako, danas uglavnom ova proklamacija počinje najčešće kao susret, dijalog, svjedočenje i osobna pomoć bogotražiteljima u suočavanju sa sobom i temeljnim pitanjima, sve do susreta s Bogom, odnosno do momenta kada treba izreći 'radosni navještaj', a u vidu opredjeljenja za ono što čovjeka može ispuniti i što ga može 'držati'. A taj navještaj treba biti proklamacija živoga Boga koji je došao u Isusu Kristu kao Riječ i koji je svjedočen od Biblije. U središtu pažnje je Isus raspeti i uskrslu.⁹ Potrebno je da ispovijest vjere »Isus je Gospodin« odjekne u svoj snazi kao nešto pobjedničko, zanosno i oduševljavajuće.

3. Kateheza i župna zajednica - recipročan i dinamičan odnos

Govoreći o nužnosti eklezijalne dimenzije kršćanske inicijacije, katehetičar A. Hoblaj opravdano naglašava da su 'kateheza' i 'župna zajednica' (Crkva) u dinamično recipročnom odnosu. Slijedom toga »planirajući i programirajući župnu katehezu, planira se i programira, tj. gradi Crkva.«¹⁰ Iz rečenoga slijedi da se u Crkvi, odnosno u župnim zajednicama, treba događati konačan zaokret u posvješćivanju drugačije odgovornosti u odnosu na taj temeljni zadatak 'odgoja vjere'. Jasno je da se uvijek smatralo da je svećenik/župnik u tome prvi odgovoran. Međutim, danas se trebaju dogoditi neki novi i veći zaokreti. Naime, osim što je svećenik/župnik pozvan na neke značajnije promjene što se tiče stila i sadržaja kateheze, kako predlaže spomenuti biskupski dokument, od njega se u isto vrijeme očekuje da pojača napore kako bi cijela župna zajednica zadatak odgoja vjere shvatila kao svoj zadatak, a još prije 'stavila se u proces rasta vjere'.

U tom smislu mogu se postaviti neka pitanja koja su već duže vremena prisutna u pastoralno-katehetskoj literaturi i praksi:

- a) kako izići iz ovoga 'začaranog kruga' da je kateheza samo za djecu koja, kada sve 'obave', odlaze u distancu?
- b) kako nadići mentalitet da se roditelji/odrasli i dalje ponašaju da su 'sve obavili' i da njima ne treba rasta u vjeri?
- c) kako zaustaviti 'osipanje' župnih zajednica, osobito što se tiče mladih i mlađih odraslih?

⁹ Paradigmatski novozavjetni tekstovi kerigme (navještaja) bili bi: Dj 14, 15-17 i 17, 16-34; 1 Kor 1, 9-10 i Heb 6, 1-2. - Usp. C. BISSOLI, Prvi navještaj u prvoj kršćanskoj zajednici, u: *Kateheza* 31 (2009.) 2, str. 112.-122.; Usp. J. GEVAERT, *Prima evangelizzazione. Aspetti catechistici*, Elle Di Ci, Leumann (T.), str. 146.-151.

¹⁰ A. HOBLAJ, Dileme i perspektive kršćanske inicijacije. Uz Kongres Europske katehetske ekipe i pojavu dokumenta 'Župna kateheza u obnovi župne zajednice', u: *Kateheza* 22 (2000.) 4. str. 364.

- d) Kako stimulirati prijelaz od individualističkog do zajedničarskog poimanja vjere a time i kateheze kako bi bila u službi takve zajedničarske i angažirane vjere?
- e) Kako pospješivati shvaćanje da se kateheza odnosi na cijelu zajednicu?

Naime, prema tzv. individualističkom ključu kateheza se shvaćala, a negdje i danas, gotovo isključivo kao pitanje katehete i pojedinca (katehizanda) odnosno pojedinih katehetskih skupina. Otud podjela na katehezu djece, mladih, odraslih itd. Nema sumnje da je to po sebi razumljivo kako bi se više udovoljilo zahtjevima sudionika, odnosno kako bi bila primjerena dobi. Međutim, tu ne postoji, ili je u 'drugom planu', odnos sa zajednicom kao subjektom i ambijentom kateheze. Zato je važno voditi računa o tome:

- a) da se kateheza ne obraća prvenstveno i isključivo pojedinim osobama nego pred sobom ima *zajednicu i njezin rast u vjeri*, a to znači da je zajednica prvi i pravi naslovnik njezina zalaganja. Naime, ako se vodi računa o zakonu 'spasenja u zajednici'¹¹, katehetsko se djelovanje prije svega odnosi na zajednicu, na njezino dozrijevanje u vjeri, a unutar tog zajedničarskog djelovanja može će dozrijevat i religiozni život pojedinaca;¹²
- b) da se kateheza može označiti kao proces rasta crkvene zajednice koja prihvaća Božju riječ i produbljuje je, napredujući prema zrelosti vjere;
- c) da su u zajednici svi istovremeno i katehete i katehizandi, učitelj i učenici, djelatnici i naslovnici katehetskog čina, jer su svi služitelji jedine Riječi;
- d) da sve to vodi prema *novim oblicima kateheze u kršćanskoj zajednici* koja je bogata razmjenom i dijalogom među sudionicima raznih profila;¹³ jer iskustvo potvrđuje nedjelotvornost kateheze koja djecu i mlade lišava dijaloga među generacijama kao i životnog obogaćujućega konteksta zajednice;
- e) da to ne znači da se zanemaruje pojedine vjernike, odnosno pojedinačnu katehezu i 'duhovno vodstvo', bilo dobnu (za djecu), bilo čak i masovnu preko sredstava društvenog priopćavanja i dr. Međutim, pritom je, želi li se zajamčiti temeljita i djelotvorna kateheza, važno voditi računa o temeljnom kriteriju nužnosti 'životne povezanosti' sa zajednicom'. Temeljno je kršćansko uvjerenje, od prve kršćanske zajednice do danas, da se ne može provoditi uvođenje u vjeru, slaviti sakramente inicijacije i u vjeri rasti 'bez pratnje' zajednice. Drugo je pitanje što se to svelo samo na 'kumove' koji su postali samo neka 'forma'.¹⁴

¹¹ DRUGI VATIKANSKI SABOR, *Lumen gentium. Dogmatska konstitucija o Crkvi* (21. studenog 1964.), Hrv. VII. popravljeno dopunjeno izdanje, KS, Zagreb, 2008., br. 9.(=LG)

¹² Usp. E. ALBERICH, *Kateheza danas. Priručnik fundamentalne katehetike*, KSC, Zagreb, 2002., str. 254.

¹³ Usp. CT, br. 45.

¹⁴ Dakako, neki noviteti, poput predstavljanja župnoj zajednici kandidata za Prvu pričest i Krizmu, već su pomaci prema posvešćivanju odgovornosti zajednice odnosno njezina zadatka odgoja u vjeri.

Temeljno, dakle, pitanje koje je trebalo staviti u žarište rasprave jest **upravo novi suodnos župne zajednice i župne kateheze**. One su tako vezane da u krajnjem slučaju nema jedne bez druge, odnosno nema žive župne zajednice bez razvijene župne kateheze koja na nju djeluje obnoviteljski, a s druge strane ne može se ostvariti prava župna kateheza bez potpore župne zajednice.¹⁵

Stoga je razumljivo što se suvremena kateheza sve više usmjeruje prema izgrađivanju zajednice. Njezin je zadatak ne samo »da dovodi do zrelosti vjere katehizanda već i cijele zajednice kao takve.«¹⁶ U tom smislu treba reći da je zajednica/skupina eklesiološki i pastoralno posebno značajna. Ona predstavlja normalno posredovanje za doživljaj iskustva Crkve i za pounutarnjenje osjećaja za Crkvu. Tu se žive stavovi i iskustva koja imaju osobito odgojnu vrijednost: *komunikacija, sloboda, stvaralaštvo, dijalog*.

Sve to vodi prema nužnosti pomaka prema 'malim kršćanskim zajednicama' u kojima se živi sudionitvo u vjeri u ozračju prihvaćanja i razumijevanja. Pritom je važno napomenuti da kateheza nije zajedničarska ili skupinska samo zato što se mijenja struktura odnosno razvrstavanje u neke nove skupine. Naime, bilo bi razočaravajuće ako bi se u tim novim strukturama nastavilo katehizirati bez obnavljanja stila i sadržaja. Nije dovoljno da se samo izvodi u zajednici, već ona treba izmijeniti 'svoje lice', na način da bi bila 'kateheza zajednice'. Dakako, postavlja se pitanje i kako je moguće to izvoditi, odnosno koje su prednosti toga novoga stila? Važno je imati pred očima:

- da u skupini/zajednici kateheza putem dijaloga, zajedništva i kršćanske odgovornosti, poprima izgled zajedničkog traženja u vjeri.¹⁷ To je 'put vjere' koji se zajedno poduzima i gdje jedni drugima navješćuju i svjedoče Krista;
- da na taj postaje proces produbljivanja vjere pomoću posredovanja skupine, odnosno 'auto-kateheza';
- da tu nije, što bi nekoga moglo i začuditi, u prvom planu sadržaj koji treba prenositi, uz zanemarivanje ili čak omalovažavanje metode, kao što se svojevremeno tvrdilo. Naprotiv, od presudne je važnosti i način 'kako' i 'kada' se sadržaj prenosi, što će se od sadržaja prenijeti, vodeći računa o principu postupnosti, što postaje uvjet prihvatljivosti i dozrijevanja u vjeri. Isto tako važan je *međusobni katehetski suodnos*, Otud važnost: *dinamike skupine, tehnike animiranja, socijalne psihologije, teorije i prakse komuniciranja*;

¹⁵ Među radovima koji najavljuju novi odnos župne kateheze i župne zajednice u cjelini te izradu novog plana i programa, vidi: M. ŠIMUNOVIĆ, Uloga župne zajednice u katehetskom pastoralu, u: *Kateheza* 21 (1999.) 2, str. 127.-136.

¹⁶ ODK, 221.

¹⁷ Isto, 159.

- da prednost imaju osobe u konkretnoj situaciji, koje na neki način uvjetuju i izbor i tumačenje sadržaja, ovisno o njihovim potrebama i situaciji u kojoj se nalaze. Zajednica postaje 'hermeneutski zahtjev', prema kojemu se ne traži jednostavno asimiliranje poruke nego i njeno novo tumačenje i izricanje novim govorom vjere.

Iz rečenoga slijedi da je s metodološkog stajališta nužno uvažavanje itinerarija sudjelovanja i suodgovornosti. Tu su svi aktivni i odgovorni subjekti. Zajednica ne samo katehizira nego i živi različite dimenzije crkvenog iskustva: *zalaganje, sudi-oništvo, slavljenje, poslanje*.

Dakako, ovako shvaćena kateheza pretpostavlja i novi lik župnoga katehete. Šteta je što ta crkvena služba još nije pravo definirana otkako je vjeronauk ušao u školu. S jedne strane moglo bi se zaključiti da, ako je cijela zajednica 'subjekt kateheze' odnosno katehizira, pojedini svjesniji članovi zajednice mogu provoditi katehezu, barem što se tiče djece. Jer s djecom nije 'teško' raditi, važno je da znaju nešto 'osnovnoga', nauče određene molitve i sl. Dakako, pojedini kršćani mogu pomoći, ali nikako preuzeti cjelokupnu odgovornost za predvođenje pojedine katehetske skupine. Traže se teološko-katehetski educirani katehete. U tom smislu važno je da svi odgovorni, počevši od župnika, sa svom ozbiljnošću i odgovornošću dobro prouče ono što kaže ODK o liku i djelu katehete, odnosno o organizaciji katehizacije, školovanju župnih kateheta, posebice tzv. bazičnih, u partikularnoj Crkvi,¹⁸ kako bi se katehizaciji kao prvenstvenoj zadaći Crkve posvetilo »najbolje ljudske zalihe i snage ne štedeći napore, umore i materijalna sredstva.«¹⁹ U nekim biskupijama poduzeti su značajni koraci za školovanje stručnih katehetskih suradnika.²⁰ Ove

¹⁸ Usp. ODK, 215.-221.

¹⁹ Usp. CT, br. 15.

²⁰ U Đakovačkoj i Srijemskoj biskupiji te u Riječkoj nadbiskupiji već početkom 2000. započele su neke inicijative u do/školovanju župnih suradnika/animatora. U Đakovu je 2004., pod vodstvom mons. dr. Đure Hranića, pomoćnog biskupa i katehetskog ureda, uspostavljena Škola za župne suradnike radi boljeg upoznavanja zadaća Crkve i produbljena vlastite odgovornosti u ostvarivanju njena poslanja. Za to je priređen bogat program za razne vrste suradnika: u župnoj katehezi (prvopričesnici i niži razredi osnovne škole, viši razredi osnovne škole), krizmanici, evangelizacijski rad s mladima, druge skupine i liturgijsko pjevanje. Pokrenuto je i teološko-katehetsko doškoloavanje odgajateljica u predškolskim ustanovama, Vidi: Informacije i Izvedbeni program (ak. god. 2004./2005.) u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije* 132 (2004.) 7-8, str. 586.-599. - U Rijeci je 2004. taj projekt započeo, pri Teologiji, usustavljen u dvogodišnju »Školu za stručno osposobljavanje župnih animatora/suradnika«. Uz nju je bila i jednogodišnja škola za do/školovanje odgojiteljica u vjeri u vrtićima. To je pokrenuo M. Šimunović, u svojstvu pročelnika katedre pastoralne teologije religiozne pedagogije i katehetike, zajedno sa asistentom mr. Antonom Peranićem. Važnost i novitet toga pothvata sastojao se u tome što je bio ciljano postavljen, a to znači da se mogao upisati samo onaj koji je imao dogovor sa župnikom da će se na određen način uključiti u neku župnu službu: obiteljski, katehetski i liturgijski animator, i to povremeno ili redovito, volonterski ili uz određenu financijsku naknadu, sve do mogućnosti zapošljavanja. U vikend predavanja i pastoralne radionice bilo je uključeno petnaest profesora i drugih stručnijih osoba. Izdaje se cjelovit plan i program u posebnoj brošuri (Filozofsko-teološki te Pastoralno-katehetski dio). Kroz Školu je prošlo stotinjak kandidata za župne animatore. Dakako, svi nisu završili cjeloviti program. Kako to, nažalost, često biva s novim i zahtjevnijim inicijativama, i ova Škola se

inicijative su nastale kada se uvidjelo da je nužno vrednovati specifičan lik i mjesto župnoga katehete, odnosno da se taj zadatak, barem ne u cjelini, ne može prebaciti samo na vjeroučitelja školi.²¹

4. Župna zajednica naslovnik kateheze

Očito, nova se kateheza ne može ostvariti sa 'starim tipom' župne zajednice, obilježenim nezainteresiranošću velikog dijela župljana za župnu zajednicu kao 'zajedničko pitanje', osobito što se tiče odgoja vjere, bez zabrinutosti što se mlađe generacije sve više od nje udaljuju. Stoga, nema sumnje da se sadašnja župa mora mijenjati, jer bi 'sutra' to mogao biti zakašnjeli pothvat.

Valja voditi računa o tome da pitanje okrenutosti prema 'katehezi zajednice' i, prema tome, da je zajednica mjesto gdje se uvodi, raste i živi po vjeri, utemeljeno na crti ekleziologije zajedništva, suodgovornosti i sudjelovanja Drugog vatikanskog koncila. Prema tome ne može više opstati 'župa servis' za religiozne potrebe, već ona mora sve više postajati 'zajednica spasenja'. To znači da će novi model kršćanske zajednice morati osiguravati prostor življenja zajedništva, u kojemu 'kola riječ', gdje se raspravlja, planira, moli i slavi, gdje se uspostavljaju istinski međuljudski odnosi.

A što se tiče profila kršćanina, očito neće biti dostatan samo 'vjernik praktikant'. Naprotiv novi identitet vjernika bit će 'vjernik mistik', ali u isto vrijeme iz duboke vjere i zauzeti odnosno *angažirani vjernik*, s izrazitijom svijesti crkvenosti.²² Slijedom rečenoga, odgoj vjere ili kateheza je nezamisliva ako, kao stvarni i čak juridički kontekst, *nema zajednicu odraslih vjernika odnosno Crkvu*.

To znači da kršćanska zajednica mora dopustiti 'da bude katehizirana', to jest da je trajno na putu do zrelosti vjere. To je ona kateheza koju župna zajednica prima (kao objekt) ili ona koju župa vrši (kao subjekt) i to preko već postojećih kanala, posebice nedjeljne liturgije, slavlja sakramenata, pučkih sposobnosti te osobito preko znakova koinonije i dijakonije. Drugim riječima, župna je zajednica 'teološko

sve više susretala s teškoćama koje su je 'stavljale u pitanje' i konačno zaustavile. Uočilo se znatno pomanjkanje shvaćanja njene važnosti kako sa strane onih čija je podrška bila važna, pa i dijela profesora, tako i dijela župnika što se tiče prihvatanja u župnim zajednicama toliko potrebnih župnih animatora, nekih čak i s ranijom visokom stručnom naobrazbom, a sada teološko-katehetski educiranih školovanih suradnika. Vidjelo se da nismo još dovoljno spremni na suodgovorno djelovanje odnosno 'podjelu odgovornosti' s laicima. To je očito uvjetovalo i drastično smanjivanje broja novih kandidata. - Vidi: *Škola za stručno osposobljavanje župnih suradnika/animatora i doškolovanje odgojiteljica u vjeri u predškolskim ustanovama* - Pri Teologiji u Rijeci (ur. M. Šimunović), Rijeka, 2004. Bilo bi dobro i potrebno da oni danas započinju slične pothvate, pod nekim drugim imenom, više vode računa o kontinuitetu, to je o nečem što je već postojalo. Nadati se da će se jednoga dana ostvariti drugačija klima za prihvatanje župnih animatora/kateheta.

²¹ Vjeroučitelj u školi treba i može surađivati ali, kako zbog svoje zauzetosti u školi tako i zbog svojevrstne opasnosti da ne pretvori župnu katehezu (sadržajno i metodički) u školski vjeronauk, ne može preuzeti svu odgovornost za župnu katehezu.

²² E. ALBERICH, *Kateheza: umori, nostalgije, nesigurnosti* - U traženju novog modela. Razmišljanja o budućnosti, u: *Katehetski glasnik*, 4 (2002.) 2, str. 125-126.

mjesto' gdje se kateheza događa, sazrijeva i donosi rod. Da bi se sve to moglo ostvariti, nužno je *promoviranje i potenciranje istinskih zajednica vjere i djelovanja iz vjere*. Ovdje se očito naglasak pomiče na temeljno obilježje i zadatak zajednice, tj. na svjedočenje i poslanje odnosno apostolsku odgovornost. Jer »ne nosi i ne drži čovjeka anonimna velika Crkva, nego slobodno i bratsko zajedništvo u župama i grupama punim života.«²³

Ivan Pavao II. jasno ističe: »Kateheza je bila i ostat će djelo za koje se cijela Crkva treba osjećati odgovornom.«²⁴ Crkvena je zajednica, dakle, najprije partikularna a onda župna, prva odgovorna za katehezu a ujedno i naslovnik kateheze. Velik je pomak, naznačen u ODK, da »pozornost prema pojedincu ne smije dovesti do zaborava da je *naslovnik kateheze kršćanska zajednica* kao takva i svaka osoba u njoj. Ako, naime, svoju legitimnost i snagu kateheza crpi iz svekolikog života Crkve, istinito je i to da »unutarnji rast Crkve, njezino suglasje s Božjim naumom bitno ovisi o katehezi« (CT 13).«²⁵

Stoga će se katehetska obnova dogoditi tek onda kada župne zajednice shvate da su potrebne kateheze, i to svi u njoj, a ne samo djeca i mladi, već odrasli, sve do starijih osoba.²⁶ Tek tako katehizirana zajednica katehizirat će prvenstveno svime što jest odnosno što govori i što čini. Postaje, dakle, sve jasnije da se *pod župnom katehezom misli zapravo na katehizaciju župne zajednice, odnosno permanen-tni odgoj u vjeri*. Imajući rečeno pred očima određeni aktualni neuspjeh župne kateheze, odnosno katehizacije u cjelini, te opadanja svijesti crkvenosti u župnim zajednicama, bilo bi opasno rješavati 'povratkom na staro', na negdašnje metode i praksu, s naglaskom uglavnom na 'doktrini i ortodoksiji'. U tom slučaju riskira se da se pomaže stavu da je kateheza nešto što ne privlači, što se mora 'obaviti', te da i sami sakramenti inicijacije budu vrijeme 'oproštaja od Crkve' ili barem odlaska u distancu. *Stoga je potrebno razmišljati o stvaranju novih organizacijskih prostora u kojima će biti moguće imati globalno kršćansko iskustvo*. Radi se o potrebi da već djeca i mladi mogu ući u 'kupku života' da iskuse uživo pripadnost Crkvi. Otud zadatak promocije autentičnih oblika kršćanske odnosno župne zajednice.

5. Nužnost zaokreta u poimanju i življenju župne zajednice

Poznato je da se neposredno poslije Drugog vatikanskog koncila vodila rasprava o 'preživjelosti župe kao institucije', osobito kada se radi o onima župama s velikim brojem vjernika gdje ne postoji šansa za stvaranje bratstva i zajedništva koje bi

²³ F. SCHWEIGER, Biti kršćanin u vremenu mijene duhovnih i društvenih vrednota, u: *Svesci*, 66-67 (1990.), str. 89.

²⁴ CT, br. 16.

²⁵ ODK, 168.

²⁶ Dugo će vremena proći dok se prevlada uvjerenje, izraženo u konstataciji da, kada se govori o katehezi odnosno susretima, svi odrasli misle da je to 'za djecu'.

zahvatilo sve župljane. I najodgovorniji ljudi u Crkvi uključili su se u tu raspravu, inzistirajući na važnosti župe, dakako potrebne znatnijih promjena. Naglašavajući potrebu korjenite i odlučne obnove kršćanskog tkiva župne zajednice Ivan Pavao II., još sredinom osamdesetih godina, naglašava da, kako zbog veličine pojedinih župa i nemogućnosti uspostavljanja temeljnih zajedničarskih odnosa, tako i zbog pomanjkanja zaređenih službenika i dr., crkvene vlasti trebaju potaknuti: a) usklađivanje župnih struktura iskoristivši veliku fleksibilnost što je dopušta Kanonsko pravo, promičući naročito sudjelovanje laika u pastoralnim odgovornostima« i b) formiranje malih bazičnih zajednica, »koje su još nazvane žive zajednice, gdje bi vjernici mogli uzajamno hraniti se Božjom Riječi i iskazati se u služenju i u ljubavi; te zajednice pravi su izraz crkvenog zajedništva i centri evangelizacije, u zajednici sa svojim pastirima.«²⁷

J. kard. Ratzinger krajem sedamdesetih godina naglašava da će župa i dalje trebati ostati temeljni oblik zajedničkoga života, ali *uz uvjet da se sadašnje ustrojstvo u cijelosti neće moći održati*. Crkva, naime, neće više biti 'Crkva 'mase' već 'Crkva manjina', ali takva koja će iz uvjerenja djelovati u 'malim živim krugovima, sastavljenim od pravih vjernika'.²⁸ A sve će se to događati na liniji zaživljavanja duhovnih mehanizama dublje crkvenosti odnosno ekleziologije zajedništva, utemeljene na Drugom vatikanskom koncilu. K. kard. Lehmann ide korak dalje i upozorava na nužnost promoviranja nove fizionomije župne zajednice: »Uбудuće će trebati prije svega mjesta, skupina, pokreta i zajednica u kojima će se ljudi odlučne volje da žive iz vjere, skupljati, zajedno učiti i uzajamno se nositi. To učvršćivanje vjere, ufanja i ljubavi u situacijama dijaspore kršćanstva bit će sve neophodnije.«²⁹

Hrvatsko istraživanje »Vjera i moral u Hrvatskoj«, pod vodstvom Katoličkog bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, još krajem devedesetih godina pokazuje kako određeni indikatori upućuju na zaključak da će u tijeku procesa tzv. religijske tranzicije u Hrvatskoj važnu ulogu odigrati iskustvo vjere u krilu kršćanskih (župnih i drugih) zajednica. Otud opravdana očekivanja vjernika, osobito onih potencijalnih, smjeraju sve više prema *osobnoj povezanosti i bratsko-sestrinskim odnosima u zajednici*, a sve više se udaljuju od uhodanih institucionalno-autoritativnih shema ponašanja. To su veliki izazovi za voditelje crkvenih zajednica i njihove suradnike. Nema sumnje da je potrebno hitno promišljanje i izgradnja živih kršćanskih zajednica u kojima se »neće samo slaviti prošlost nego će se razvijati duh povezanosti i solidarnosti ne samo članova zajednice međusobno, nego isto tako i s onima koji su njihovi necrkveni bližnji.«³⁰

²⁷ IVAN PAVAO II., *Christifideles laici. Apostolska pobudnica* (30. prosinca 1988.), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1990., br. 26, dok. 93., (= ChL)

²⁸ J. kard. RATZINGER, *Sol zemlje. Kršćanstvo i Katolička crkva na prijelazu stoljeća*. Razgovor s novinarom P. Seewaldom, Mozaik knjiga, Zagreb, 1997., str. 220., 264.

²⁹ K. LEHMANN, Što znači novo evangeliziranje Europe?, u: *Svesci* 27 (1993.) 1-4, str. 289.

³⁰ G. ČRPIĆ, S. KUŠAR, Neki aspekti religioznosti u Hrvatskoj, u: *Bogoslovska smotra*, 68 (1998.) 4, str. 557.

Prema rezultatima novijega empirijskog istraživanja o promjenama sustava vrijednosti i religijskih orijentacija u deset komunističkih zemalja proizlazi da u sve »naglašenijem trendu življenja u anonimnosti i neosobnih ljudskih odnosa, crkvena se zajednica treba prestrukturirati u mnoštvo bazičnih zajednica, koje bi personalizirale odnose vjernika i omogućile im što osobniji rast u vjeri. Uopće, pastoralni rad u Hrvatskoj bi se morao postaviti tako da čovjek postane subjekt svojega procesa rasta u vjeri i općeljudskim kvalitetama, a ne puki objekt crkvenog poučavanja. U tom kontekstu nužno je poći izvornim Isusovim pristupima i naglascima, kao što su: čovjek je Božja ideja i od Boga voljen, davanje prednosti rubnima, opraštanje, služenje, solidarnost, dobrota.... zato govorimo o nužnim pomacima u crkvenom djelovanju u pravcu personalizacije i mistagogije.«³¹ U tom smislu, nastavljaju autori istraživanja: »U ovim tranzicijskim, vremenima usuđujemo se ustvrditi da se svi u Crkvi, tj. cijela naša Crkva, kao nositeljica Radosne vijesti, moramo odlučnije uhvatiti u koštac s unutarnjim misaonim (teološko-pastoralnim), vrijednosnim (profil kršćanina) i strukturnim (strukture u zajednicama) preustrojima i pomacima.«³²

Postala je već gotovo općeprihvatljiva teza da suvremeno naviještanje i kateheza nemaju prave budućnosti bez svojevrsne infrastrukturne podrške kršćanske zajednice. Štoviše, bez sudjelovanja cijele zajednice nezamisliva je dobra kateheza. Većina europskih katehetačara slaže se u tvrdnji da je najveći problem kršćanske inicijacije i navještaja u cjelini, a posebno župne kateheze, *pomanjkanje adekvatnoga kršćanskog iskustva*,³³ u što spadaju barem četiri temeljna iskustva: *iskustvo zajednice, iskustvo molitve i slavlje, iskustvo kršćanskog zalaganja*. J. Gevaert opravdano postavlja pitanje: »Što može proizići od župne kateheze koja je svedena na susret katehetske pouke, bez stvarnog ukorijenjenja u kršćansko iskustvo (u obitelji, u kršćanskoj zajednici, u nekoj mladenačkoj skupini)?«³⁴ Imajući pred očima i tendenciju prema alternativnoj religioznosti u manjim skupinama, nevezanim na institucionalno-autoritarne sheme ponašanja, izgleda da će presudnu ulogu odigrati iskustvo vjere u krilu kršćanskih (župnih i drugih) zajednica u kojima će prevladavati osobna povezanost i bratsko-sestrinski odnosi.³⁵

To pretpostavlja stvaranje prostora gdje će se to moći iskusiti. *Ako je kršćansko spasenje dubinski komunitaran i iskustveni čin i ako odgoj vjere mora imati inicijacijski karakter*, znači kao postupno uvođenje u iskustvo, hoće li npr. vjeroučitelji u školi ili kateheta u župnoj zajednici moći pozvati mlade, osobito one koji su se bez

³¹ Usp. P. ARAČIĆ, G. ČRPIĆ, K. NIKODEM, *Postkomunistički horizonti. Obrisli sustava vrijednosti i religijskih orijentacija u deset postkomunističkih zemalja*, Đakovo, 2003., str. 228.; Usp. M. ŠIMUNOVIĆ, *Pastoral za novo lice Crkve. Teološka promišljanja o župnoj zajednici*, KS, 2006.

³² Isto, str. 229.

³³ Usp. M. ŠIMUNOVIĆ, *Kako naviještati/katehizirati u pluralističkom i multireligijskom europskom kontekstu?*, u: *Katehetski glasnik* 5 (2004.) 1, str. 26.-32.

³⁴ J. GEVAERT, *Iskustvo*, u: *Kateheza* 23 (2001.) 2, str. 185.

³⁵ Usp. G. ČRPIĆ - S. KUŠAR, *Nav. dj.*, str. 557.

ozbiljne motivacije tu našli, da 'dođu i vide', da 'uživo' upoznaju stvarnost evanđelja koje je djelatno u životu nekih osoba ili skupina, odnosno kako evanđeoski projekt može preobraziti čovjeka u najpozitivnijem smislu? Hoće li u župnoj zajednici moći doživjeti iskustvo kršćanstva odnosno iskusiti kršćanski pogled i život kao nešto opipljivoga, stvarnoga i oslobađajućega? To odgovara usmjerenju današnje kulture u kojoj vlada 'primat iskustva'. Naime, na mjesto 'jake misli' dolaze 'jaki osjećaji', pa otud i uvjerenje da je istinito ono što se može iskusiti. Ponekad se teško s time 'pomiriti', ali činjenica je da je za suvremenog čovjeka 'istina' ono što se može 'eksperimentirati'. Traže se kršćani koji će moći progovoriti o onome 'što im se dogodilo kada su 'pravo povjerovali'. Upravo 'prostori iskustva' u kršćanskoj zajednici predstavljaju danas pogodan teren za prenošenje vjere, pa valja slijediti 'put osobne blizine', a napuštati iluzije o 'velikim institucijama' i 'visokim brojevima'.³⁶ S druge strane, vjeroučiteljima i katehetama nameće se vrlo delikatan zadatak pravog usmjeravanja u 'pričanju iskustva', kako se pod tu 'šifru' ne bi stavljali takvi 'subjektivni dojmovi' koji nisu na crti istinske vjere, a što se češće događa u nekim duhovnim pokretima.

Ako je za uvođenje u vjeru, slavlje i život po vjeri presudna uloga kršćanske zajednice postavlja se pitanje može li ona danas, ovakva kakva jest, odgovoriti izazovima vremena? Možda će nekima čudno zvučati ali ipak stoji činjenica da je na neki način snaga kateheze izvan nje same. To znači da, ako nema razrađenog i vrsno evangelizacijskog pastoralna, kateheza nema podloge za uspjeh. Isto tako važno je znati da se pastoralno-katehetska praksa ne može ograničiti samo na uvođenje u Crkvu, odnosno u konkretnu župnu zajednicu takvu kakva jest već treba težiti prema njenoj obnovi. Slijedom rečenoga, novo shvaćanje i ostvarivanje župne kateheze nužno bi trebalo voditi prema toliko potrebnoj obnovi župnih zajednica. Hrvatski biskupi naglašavaju da je »od osobite važnosti da naše župne zajednice budu žive i aktivne, otvorene za sve, napose za djecu i mlade, koji se u njih uključuju, kako bi mogli bolje živjeti i djelovati iz vjere kako u Crkvi tako i u društvu«. ³⁷

6. Nove perspektive kateheze prema projektu župe kao 'zajednice zajednicâ' - hrvatski model

Mnogi pokazatelji upozoravaju na zaključak da će samo župna zajednica koja je kadra mijenjati se biti sposobna za novo shvaćanje odgoja vjere odnosno kateheze.

³⁶ Usp. A. HOBLAJ, Dileme i perspektive kršćanske inicijacije. Uz Kongres Europske katehetske ekipe i pojavu dokumenta 'Župna kateheza u obnovi župne zajednice', str. 363.

³⁷ Poruka hrvatskih biskupa o vjeronauku u školi i župnoj katehezi, u: *Katehetski glasnik*, 2 (2000.) 2, br. 4.; A u drugoj poruci naglašavaju: »Župna zajednica se ne može odreći odgovornosti kako bi u svojoj trajnoj obnovi učinila sve da bude mjesto i ambijent u koji će se svi, ne samo navraćati radi neke potrebe i usluge nego rado i aktivno uključivati. To znači da bi one trebale više postajati mjesta zajedništva, sudjelovanja, svjedočenja i poslanja svih vjernika« (Poruka hrvatskih biskupa: Župna kateheza u službi župne zajednice, u: *Katehetski glasnik* 2 (2000.) 3, str. 10.

Drugim riječima, prava budućnost kateheze ovisit će u velikom dijelu od efektivne volje crkvenih zajednica da se tako 'usustave' kako bi se mogla događati 'trajna katehizacija', to jest da budu trajno na putu do zrelosti vjere. Posredstvom kateheze kršćanska zajednica produbljuje poznavanje Boga i njegova plana spasenja, te kao takva postaje pravi protagonist odgoja u vjeri.

Nakon višegodišnjeg nesnalaženja u svezi s novim modelom župne kateheze, a time i njena suodnosa sa školskim vjeronaukom, stvari su ipak pomalo postajale jasnije. Prijelomnicu u tom shvaćanju označio je katehetski dokument HBK »Župna kateheza u obnovi župne zajednice«,³⁸ zajedno s posebnom porukom crkvenoj javnosti o župnoj katehezi.³⁹ Može se reći da je upravo na tom tragu hrvatski projekt župne zajednice kao 'zajednice zajednica ili zajedništva' označio novo razdoblje u shvaćanju župne zajednice, a time i nove kateheze. U takvim zajednicama dolazi do izražaja ne samo poučavanje već i *zajedništvovanje*, izmjena iskustava vjere, svjedočenje odnosno poslanje. Naspram Crkve koja se uglavnom predstavlja kao »snažno organizirano i djelotvorno ustrojeno tijelo, ali ne uvijek kao prostor zajedništva i življenoga bratstva, osjeća se težnja za *novim*, pretežno malim *oblicima zajednicâ*, po mjeri čovjeka, kao i potreba da se ostvari *koncilsko poimanje Crkve kao 'bratstva'*, gdje će jednakost i jednakopravnost svih članova (LG 32) biti važnija od razlikovanja prema ulogama i službama.«⁴⁰

Stoga, ako je jasno da u središtu pažnje treba biti *zajedništvo*, to znači da se mora dogoditi prijelaz iz 'servisne/obredne' u zajednicu, i to angažiranu iz vjere, kako bi, prema mišljenju katehetičara I. Pažina, »život zajednice postao kateheza, a to i jest smisao naglasaka svih katehetskih dokumenata koji govore o zajednicama koje su istodobno i subjekti i objekti kateheze.«⁴¹

Zanimljivo je da potvrdu za ovaj model možemo naći i u najmjerodavnijem katehetskom dokumentu ODK (1997.): »Kao čvrsto uporište za župnu katehezu zahtijeva se prisutnost jezgre zajednice sastavljene od zrelih kršćana koji su već upućeni u vjeru i kojima treba posvetiti prikladnu i raznoliku pastoralnu skrb. Taj se cilj moći lakše postići ako će se u župama promicati formacija malih crkvenih

³⁸ HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Župna kateheza u obnovi župne zajednice. Plan i program* (17. rujna 2000.), NKU HBK-HILP, Zagreb-Zadar, 2000. (=ŽKOŽZ). Na prijedlog HBK izradili M. Šimunić i B. Škunca.

³⁹ Usp. Poruka hrvatskih biskupa: Župna kateheza u službi župne zajednice, u: *Katehetski glasnik* 2 (2000.) 3, str. 15.

⁴⁰ E. ALBERICH, *Kateheza danas. Priručnik fundamentalne katehetike*, str. 61.

⁴¹ Usp. I. PAŽIN, Pojavljivanje katehetskog dokumenta »Župna kateheza u obnovi župne zajednice« (2000.), prema procjenama katehetičara, trebao je biti svojevrsna prekretnica u župnom pastoralu u cjelini, jer se odnosi na stvaranje 'novog lica župne zajednice' a time i ustroj nove župne kateheze. Vidi: *Mišljenja katehetičara dr. Alojzija Hoblaja, dr. Ivice Pažina i mr. Antona Peranića*, te pastoraliste mr. Žarka Relote i liturgičara mr. Ivana Milovčića, u: *Katehetski glasnik*, 3 (2001.) 1, str. 78. O ovom projektu objavljeno je posljednjih godina više znanstvenih i stručnih radova od hrvatskih pastoralista i katehetičara, posebno u reviji 'Kateheza' (KSC, Zagreb).

zajednica.«⁴² Upravo prema tom zadatku smjera hrvatski katehetski dokument. Štoviše, po nekim postavkama možemo ga nazvati originalnim **'hrvatskim modelom'** za cjeloviti odgoj i obrazovanje, koji dakako treba još doraditi ali nikako 'staviti u pitanje'.

Pošlo se od uvjerenja da je župna zajednica »pokretač i posebno mjesto kateheze.«⁴³ U protivnom, može se dogoditi 'opasan proces' odvajanja vjeronauka i vjeroučitelja ne samo od župne zajednice, kao uporišne točke, već i od Crkve.⁴⁴ Nakon što je, prema dokumentu, postala daleko jasnija razlika te, u isto vrijeme, i komplementarnost školskoga vjeronauka i župne kateheze, vjeroučitelju u školi je uvelike olakšana pozicija, jer mu je jasnije što spada na školski vjeronauk a što na župnu zajednicu odnosno katehetu.

Što se tiče drugačije metodologije već je u spomenutom *Planu i programu katoličkoga vjeronauka u osnovnoj školi* (1998.) rečeno da se »u organizacijsko-komunikacijskom pogledu specifičnost župne kateheze, među ostalim, sastoji u tome što ona može biti mnogo fleksibilnija negoli školski institucionalizirani vjerski odgoj i obrazovanje. Poštujući vrlo dobre strane čvršće strukturiranoga školskoga vjeronauka (...), župna kateheza svojom organizacijsko-komunikacijskom fleksibilnošću, osobito s obzirom na trajanje, ritam, dinamiku i raznolikost susreta, može znatno pridonijeti konkretnosti i životnosti 'učenja' vjere kao osobnoga i zajedničkoga življenog iskustva. Dakako, u župnoj zajednici treba djeci, mladima i odraslima omogućiti sustavnu i redovitu župnu katehezu, poštujući konkretne prilike u pojedinim, župnim zajednicama«.⁴⁵

Na temelju *principa fleksibilnosti*, nužno je voditi računa o višeobličnosti župne kateheze odnosno katehetskih susreta. I radi već naglašenog razlikovanja kateheze u župnoj zajednici od vjeronauka u školi nipošto nije uputno nazivati župnu katehezu župnim vjeronaukom, već *župna kateheza, župni katehetski susreti*«, župna okupljanja i sl. U tom smislu nekad će župna kateheza biti strukturirana po modelu *'katehetskog slavlja'*, kako će se kasnije vidjeti, a negdje će to biti tzv. interesni susreti u vidu pripreve nedjeljne liturgije, nekih župnih programa (recitala, priredbi i dr.), negdje opet izvođenje nekih pothvata u okviru župnog programa, u što spadaju i športsko-rekreativni susreti, izleti i sl.

Potrebno je maksimalno voditi računa o tome da sve treba smjerati prema stvaranju župnog zajedništva i *uraštanju* u to zajedništvo, kako bi se župna zajednica

⁴² ODK, 258.

⁴³ CT, br. 67.

⁴⁴ Zacijelo će trebati domisliti načine suradnje vjeroučitelja u školi, župnika i ostalih suradnika u konkretnoj župnoj zajednici, što će se bolje ostvariti kada se formira više župnih kateheta kako vjeroučitelj u školi, uz školske obveze, ne bi bio previše opterećen u župnoj katehezi.

⁴⁵ HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Plan i program katoličkoga vjeronauka u osnovnoj školi* (1. rujna 1988.), NKU HBK - Ministarstvo prosvjete i športa RH, Zagreb, 1998., str. 18.

doživljavala kao Božja obitelj, kao skupina braće koju prožima jedan duh, obiteljski bratski otvoren dom, zajednica vjernika, mjesto zajedništva vjernika i ujedno 'znak' poziva svih na zajedništvo; jednom riječi, kuća otvorena za sve i u službi svima, kako je volio reći papa Ivana XXIII, seoska česma kojoj dolaze svi žedni.⁴⁶

7. Okvirni metodički model odvijanja župne kateheze - 'celebratio catechetica' (katehetsko slavlje)

Premda se, kako je već naglašeno, katehetski susreti u župnoj zajednici mogu odvijati *višeoblično*, odnosno može ih se postaviti na više načina i u većim vremenskim razmacima, ovisno o situaciji, očekivanju ili dogovoru sudionika kao i o potrebama župne zajednice,⁴⁷ ipak je nužno imati pred očima i potrebu osnovne strukturiranosti odnosno postojanja jednog okvirnog modela. Dakako, odvijanje susreta mnogo će ovisiti o kreativnosti voditelja odnosno animatora.

Dakako, pritom je važno voditi računa o sve većoj osjetljivosti suvremenoga čovjeka na *uvažavanje nekih njegovih opredjeljenja*. ODK u tom smislu navodi neka opredjeljenja⁴⁸ o kojima upravo župna kateheza mora i može voditi računa. To su: *opredjeljenja za veće uvažavanje osobe i njena iskustva i otud zadatak poticanja autentičnog izražaja iskustva vjere, opredjeljenja za zajednicu odnosno skupinu u kojoj se može događati istinski rast vjere; opredjeljenje za pluralnost govora, verbalnog i neverbalnog (riječ, slika, glazba, šutnja, geste)*. Isto tako od posebnog je značenja *opredjeljenje za sudjelovanje* koje je i zahtjev ekleziologije zajedništva i otud nužnost omogućavanja svima da se osjete aktivnim sudionicima, *opredjeljenje za stvaralaštvo* u kojem će doći do izražaja kao *subjekt*, a to znači da se pretpostavlja i slušanje, učenje, sudioništvo, zalaganje, slavlje, svjedočenje.

Plan i program HBK predlaže specifičan okvirni model pod nazivom '**celebratio catechetica - katehetsko slavlje**,⁴⁹ koji je 'široko' postavljen, vodi računa o navedenim opredjeljenjima, kako bi ostvario istinski zajedničarski rast u vjeri. Za razliku od školskog vjeronauka naglasak je *na susretanju u ozračju slavlja, koje je svojstveno onima koji se okupljaju u Kristovo ime, a to pretpostavlja molitveno-slavljenički, zajedničarski i misterijski aspekt kršćanske vjere*. Upravo ovakav pristup *ostvaruje specifičnost odgoja vjere u župnoj zajednici u kojoj se vjera ne samo uči, već slavi i živi*. To znači da katehetski susreti poprimaju obilježje svojevrsnoga liturgijskoga čina, premda to u biti nisu. Ovi se susreti, sadržajno i metodološki, uvelike razlikuju od vjeronauka u školi. Dakako, oni ga pretpostavljaju i zato je normalno što se pretpostavlja da su oni koji se žele uključiti u katehetske

⁴⁶ Usp. ChL, br. 26. i 27.

⁴⁷ Usp. ODK, 118. Govori se o potrebi »brižnog istraživanja i pronalaženja putova i način koji najbolje odgovaraju različitim prilikama.«

⁴⁸ Isto, 152.-157.

⁴⁹ Usp. ŽKOŽZ, str. 40.

susrete radi pripreme na sakramente kršćanske inicijacije, već upisani u školski vjeronauk. Razumljivo je da će ponekad biti određenih 'preklapanja' što se tiče tematskih cjelina. Međutim, usredotočivanje na liturgijsku godinu, odnosno tekstove 'liturgijske čitanke' i *Rimskoga misala*, na *Vjeronauk* koje se uči i 'slavi', na *Sanktoral* pa sve do *pučkih pobožnosti* i događanja odnosno običaja,⁵⁰ jamči novo bogatstvo u odgoju vjere, koje se u župnoj zajednici ne samo uči već i iskustveno proživljava. Upravo u ovom modelu 'celebratio catechetica' dolazi do izražaja mogućnost sudjelovanja, stvaralaštva, iskustva i sl., naspram predavačkog i monološkog stila rada.

Ako se sve dobro shvati i postavi već tzv. *dobna kateheza*, odnosno katehetski susreti djece i mladih, neće biti neko opterećenje ili 'balk trećega sata vjeronauka' već prilika za nove doživljaje i radost pripadanja zajednici vjere i ljubavi. Dakako, nedjeljna liturgija i cjelokupan život župne zajednice mora od toga izvući određene zaključke. Ona mora zahvaćati, privlačiti i omogućiti primjenu barem dijela doprinosa koje se događa na katehetskim susretima. *Otud i ozbiljno pitanje tzv. koncert liturgijâ, gdje ne dolazi do izražaja aktivno sudjelovanje vjernika*, osobito ne djece i mladih, potom problem neprilagođenosti homilije posebice djeci i mladima, što lako rađa dosadu i osipanje.

Dakako, tzv. *dobna kateheza* je samo jedna 'strana medalje' župnoga života. *Naglasak se pomiče na odrasle*. To se postiže upravo *pokretanjem 'posebnih zajednica' ili 'živih vjerničkih krugova'*. Naglasak je na župnoj višeobličnoj katehezi koja je usmjerena na obnovu župne zajednice: *dobne skupine* i 'posebne zajednice' ili 'živi vjernički krugovi: *liturgijska zajednica, biblijska zajednica, obiteljska zajednica, molitvena zajednica, karitativna zajednica* i dr.

Od presudne je važnosti da se *dobne skupine* i 'posebne zajednice' *katekumenalno* strukturiraju, po principu obnovljenoga katekumena. Naime, cjelokupno pastoralno-katehetsko promišljanje posljednjih godina ide prema tome da se iznađu modeli koji bi nadišli praksu da se postaje kršćaninom po nekom automatizmu, tj. samim time što netko upozna vjeru i proslavi sakrament. Potrebno je, naprotiv, biti spreman prevladavati neke dosadašnje oblike inicijacije koji su čisto formalističke naravi (u našoj situaciji poznatima pod izrekom 'da se nešto obavi').⁵¹ Štoviše, nije samo dovoljno angažiranje pastoralno djelovanje, a niti sama osobna odluka odrasloga da će se početi novim stilom života. Inicijacija je globalni put koji obuhvaća sve čimbenike i pothvate, ali ne izolirane već objedinjene. To pretpostavlja i posebnu pažnju pri formiranju katekumenskih skupina, bilo da se radi o djeci, mladima ili odraslima nekrštenima, bilo već krštenima koji traže produbljenje vjere. To je značajna novost za budući pastoral. Ukoliko se dogodi opredjeljenje za ovakav zao-

⁵⁰ Dokument »Župna kateheza u obnovi župne zajednice - Plan i program« donosi *Okvirni sadržaj* poučnoga dijela za sve župne kateheze (dobi ili skupine), a isto tako i 'posebni' za pojedine skupine, usp. str. 43.

⁵¹ Usp. M. ŠIMUNOVIĆ, A. HOBLAJ, *Kako danas postati ...*, cit. čl., str. 188.

kret, trebat će i specijalna priprema s obzirom na pitanja: kako se rađa katekumenska skupina odnosno kako funkcionira, što traži i novu edukaciju voditelja.⁵²

Sada je pitanje da se sve bolje organizira i strukturira, odnosno da ove manje posebne zajednice više postaju prave 'katehetske zajednice', u vidu učenja odnosno produbljenja vjere, ali i molitve te mjesto vježbanja za katehetske odnosno župne zadaće ili aktivnosti. To su zajednice koje vode računa o procesu rasta vjere, koristeći se sadržajima koje joj pruža liturgijska godina, i to s posebnom metodologijom koja cilja prema usvajanju svijesti zajedništva i poslanja, odnosno zalaganja iz vjere (katehetske zadaće). U pravom shvaćanju kršćanskog zajedništva nema mjesta podvojenosti i soliranju. Naprotiv, zajednice su pozvane djelovati poput svojevrsnog 'orkestra', a sve se 'slijevaju' u euharistiju Dana Gospodnjega, temelj bratstva i zajedništva u vjeri.

Na promišljanje o *novim načinima okupljanja 'prisiljava' i činjenica da je potrebno misliti na veliku većinu mladih*, sada već u odraslim godinama, koji su se čak u obitelji susreli s kršćanstvom, prošle čak i školski vjeronauk, 'obavili' sakramente, ali su se, ne i bez odgovornosti župne zajednice i pomanjkanja kanala za 'zahvaćanje' novih članova, sada 'vratili' u gotovo nekršćansku situaciju. Oni su se pridružili već brojnim 'distanciranim' kršćanima.

Kada je riječ o mladima i studentima nužno im je pružiti priliku za uključivanje u 'posebne zajednice' ili 'žive vjerničke krugove'. Stoga je, i što se tiče mise u Dan Gospodnji teško opravdati podjele na mise za djecu (tzv. dječje mise), za mlade, studente i sl. Misa je 'za sve' i bilo kakvo 'dobno razvrstavanje' nema liturgijskoga i uopće kršćanskoga temelja.⁵³ Isto tako, uključivanje svih kategorija u pojedine 'žive vjerničke krugove' pridonosi, osim smanjenju generacijskoga jaza, i tzv. 'međugeneracijskom prenošenju vjere' u kojem odrasli ne samo djeluju na djecu i mlade, već i iz njihove svježine duha i vjere nešto uče. Štoviše, djeca i mladi mogu biti dobra 'podloga' za obnovu vjere odraslih i same župne zajednice. Osim toga educirani mladi i mlađi odrasli mogu se uključiti kao suvoditelji pojedinih skupina dobne kateheze, što je u nekim sredinama već dobra praksa. Oni su pozvani 'pričati' svoje iskustvo vjere, što će veoma pozitivno djelovati na mlađe generacije.

S obzirom na zanemarivanje župne kateheze prema novim parametrima, treba reći da je od presudnog značenja da u svećenicima/župnicima poraste svijest da se,

⁵² A. FONTANA, La Chiesa, sorgente e approdo dell'iniziazione cristiana, u: *Rivista liturgica (Diventare cristiani oggi: tra realtà, attese e sfide)* 91 (2004.) 1, str. 37 - 40.

⁵³ Mise za pojedine izdvojene kategorije vjernika, pa i djecu i mlade, moguće su samo u nekim posebnim prilikama, ali ne u Dan Gospodnji. Ako se na taj dan želi iskazati veća pozornost djeci i mladima onda se te mise ne zove 'dječjim misama' ili 'misama mladih ili studenata', već 'uz veće sudjelovanje djece ili mladih', kako je već 1973. godine naglasio dokument Svete kongregacije za bogoštovlje: *Direktorij o misama s djecom*. To je slučaj kada je više djece (slično se misli i kada je više mladih), koja se više aktiviraju, ali se ona ne izdvajaju već je misa 'otvorena' svima, kako bi se naglasilo i živjelo istinsko zajedništvo.

kada je kateheza narušena ili je nema, jednom riječju kada je 'sklerotična', 'motor župne zajednice prije ili kasnije kvari ili staje'. To znači da se župna zajednica nalazi pred opasnošću 'teške bolesti' ako je kateheza slaba, nekompletna ili samo improvizirana i prigodna. Župno pastoralno vijeće, zajedno sa župnikom, mora voditi računa o 'novom poimanju župne kateheze', odnosno da ona bude drugačija nego raniji župni vjeronauk, a to znači niti neko ponavljanje vjeronauka u školi, kao što se često događa i dakako još više utvrđuje djecu i roditelje u odbijanju tzv. 'trećeg sata' vjeronauka. Dakako, župnik bi trebao voditi računa o činjenici da 'pastoral straha', odnosno uvjetovanja pristupanja sakramentima na 'principu znanja' kao što se nekad radilo, više nema budućnosti. Isto vrijedi i usredotočivanje na 'vjeru znanja', 'pitanja i odgovora', 'zapovijedi i zabrana', što produžuje tzv. tradicionalni stil kršćanstva koji sve svodi na sakramentalizaciju. Ako se Crkva, u konkretnoj župnoj zajednici, ne bude kadra staviti u 'stanje evangelizacije', ne može se očekivati uspjeh od ikakvih 'kozmetičkih', makar često i zanimljivih promjena. A prave promjene se neće dogoditi ako se težište ne pomakne na novu evangelizaciju odraslih.

Zaključak

Da bi se ostvarila nova vizija župne zajednice, a time i župne kateheze, potrebna je pastoralna prementalizacija na svim razinama, osobito predvoditelja župnih zajednica. Nema temelja 'kukanje' da nemamo 'plana i programa' odnosno 'materijala'. Spomenuti biskupski dokument donosi *okvirne sadržaje* za tzv. dobne kateheze (posebice za Prvu pričest i Potvrdu, te za mlade), kao i za 'posebne zajednice' odnosno 'žive vjerničke krugove'. Šteta je što dobar dio svećenika/župnika za to još ne zna pa radi po starim 'stereotipima', riskirajući da katehizandi dolaze samo zato što moraju, a ne što ih taj susret veseli, sadržajno i metodološki. Veliko ohrabrenje za Crkvu u Hrvatskoj predstavlja činjenica da pomalo prodire svijest o potrebi novih oblika župne kateheze, a time i o potrebi strukturalnih promjena u župnoj zajednici. Spomenuti hrvatski model župne kateheze, a time i obnove župne zajednice, počeo je 'hvatati korijenje' u nekim župnim zajednicama. Ohrabruje i činjenica da je on ušao i u »Izjave i odluke Druge biskupijske sinode Đakovačke i Srijemske«.⁵⁴

Čini mi se da smo ipak još uvijek na počecima. U tom smislu od presudne je važnosti da u 'Svećeničkoj godini' (2009./2010.) upravo svećenici/župnici postanu još

⁵⁴ Usp. *TI SI KRIST - ZA NAS I ZA SVE LJUDE. Izjave i odluke Druge biskupijske sinode đakovačke i srijemske*, Nadbiskupski ordinarijat, Đakovo, 2008., str. 127.-128. U ovoj nadbiskupiji, pod vodstvom Katehetskog ureda i uz svestranu asistenciju pomoćnog biskupa mons. dr. Đure Hranića, posebne grupe svećenika, kateheta i vjeroučitelja rade, na temelju dokumenta HBK, na materijalima odnosno priručnicima za župnu katehezu, bilo po dobima bilo za posebne zajednice ili žive vjerničke krugove. Neki su materijali već duže vremena u upotrebi 'ad experimentum', a neki se počinju i službeno izdavati, kao npr. za 'Ministrantsku zajednicu': *Zajednica 1. prvo godište ministrantske skupine. Priručnik za katehete i Radni listovi za ministrante*, Glas Koncila, Zagreb, 2009.

svjesniji potrebe snažnijih zaokreta u životu župne zajednice.⁵⁵ Jer kada to njima postane jasnije, o tome će zacijelo moći i trebati više progovoriti na raznim susretima (u nekim prigodama i u homiliji). Dakako, posebno bi sve trebalo raspraviti na župnom pastoralnom vijeću, a potom na razini cijelog suradničkog zbora župne zajednice. *Jer odgoj vjere pitanje je identiteta župne zajednice.*

Nadati se da će plod takvih promišljanja biti jačanje ili, tamo gdje ih nema, formiranje nekih 'živih vjerničkih krugova', odnosno 'posebnih zajednica' kao novih katehetskih skupina, u koje će se uključivati djeca i mladi, čime bi se, barem dijelom, moglo zaustaviti njihovo odlaženje u distancu. Ako se to dobro shvati i počne više provoditi može se, u situaciji pomanjkanja volje za zajedničko zalaganje i rastuće tzv. ideologije prosjeka, očekivati novo dinamiziranje župnih zajednica. Od presudne je važnosti učiniti neke iskorake kako bi se otvorile mogućnosti »da snaga kršćanskog učenja dotakne ljude i da tako nastupi obnova.⁵⁶ Nema sumnje da će to biti težak zadatak uslijed rastućega indiferentizma, apatije i pomanjkanja vjere u 'novi svijet'.

⁵⁵ U tom je smislu na sjednici Vijeća HBK za katehizaciju (22. svibnja 2009.) te potom na Susretu kateheta (25. rujna i 13. studenoga 2009.) pokrenuto je pitanje trajnog pastoralno-katehetskog usavršavanja svećenika, posebno što se tiče novih oblika župne kateheze. Naime, imajući pred očima iskustvo negdašnjih katehetskih ljetnih škola, postavlja se pitanja nužnosti okupljanja zainteresiranih svećenika na zasebnome skupu kako bi se raspravilo pitanje odgoja vjere, tim više što se u novim okolnostima nagomilalo niz problema. To je potrebno i zbog činjenice što su se u svezi sa školskim vjeronaukom u posljednje vrijeme pojavila i neka sporna promišljanja, a s druge strane župna kateheza se teško ostvaruje zbog niza teškoća, teoretske i praktične naravi.

⁵⁶ Usp. J. kard. RATZINGER, *Nav. dj.*, str. 232.

PARISH CATECHESIS – COMMUNITY CATECHESIS

Indispensability of Pastoral-Catechetical Reconsideration

Milan Šimunović*

Summary

The indispensability of a new, more systematic consideration of the process of religious education at all levels is lately becoming more and more obvious in the Church of Croatia. While a great consideration has been dedicated to religious education in schools, there is a lack of adequate endeavor to carry out the high standard religious socialization in the family, especially when it comes to parish catechesis. Although the document of the Croatian Bishops' Conference »Parish Catechesis in the Renewal of the Parish Community« (2000) has given new, in many aspects original starting points for parish catechesis under new circumstances, we can't say that the document has found a powerful response in parishes, nor that an appropriate debate about the document has ever taken place. In the meantime certain changes have taken place in the evangelizational – catechetical paradigm through which one becomes a Christian, not by one's heritage but by one's own choice. The rising alertness shows that it's time for some steps to be taken to increase the awareness in the parish of its own responsibility, i.e. that a parish is a subject and an object of catechesis, the one which catechizes and the one which is being catechized. This will finally triumph over the 'old praxis' according to which catechesis is often related to children and the youth, and not primarily to adults. Certainly, for this to happen we need a considerable restructuring of the parish community for which the Croatian Bishops' Conference's document provides concrete guidelines. This presumes the necessity of a more meticulous pastoral-catechetical prementalization, primarily at the level of the catechetical leader, i.e. parish priest and all the persons responsible for a different functioning of the process: how to become and stay a Christian in the modern world? This is even more compulsory because of the relativism manifested in the increasing individualism and indifference and in a certain hardly explainable apathy along with a lack of willingness.

Key words: *religious education or catechesis, evangelizational-catechetical paradigm, catechesis-parish community – reciprocal relationship, community catechesis, parish: community of communities, communitarian relations, age-appropriate catechesis, special communities, living religious circles, the experience of the Faith, celebratio catechetica – Croatian model of Catechesis, pastoral prementalization.*

* Prof. dr. sc. Milan Šimunović, Theology in Rijeka, Dislocated Studies of Catholic Faculty of Theology, University of Zagreb, Tizianova 15, 51000 Rijeka, Croatia, milan.simunovic@ri.t-com.hr